

10 θέσεις για την ακροδεξιά στην Ευρώπη

ΤΟΥ ΜΙΚΑΕΛ ΛΕΒΥ

1 Οι ευρωεκλογές επιβεβαίωσαν μια τάση που παρατηρούμε εδώ και αρκετά χρόνια στην πλειοψηφία των χωρών της ηπείρου: την εντυπωσιακή άνοδο της άκρας δεξιάς. Πρόκειται για ένα φαινόμενο χωρίς προηγούμενο από τη δεκαετία του 1930 και μετά. Αν σε κάποιες χώρες το ρεύμα αυτό κατέγραφε εκλογικά αποτελέσματα της τάξης του 10 με 20%, σήμερα, σε τρεις ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Αγγλία, Δανία), τα ποσοστά του ανέρχονται μεταξύ 25 και 30%. Στην πραγματικότητα, όμως, η επιρροή του είναι ευρύτερη από την εκλογική του επιρροή: οι ιδέες του μεταδίδονται και προσβάλλουν την «κλασική» δεξιά καθώς και ένα μέρος της σοσιαλ-φιλελεύθερης Αριστεράς. Η γαλλική περίπτωση είναι η πιο σοβαρή, καθώς η άνοδος του Εθνικού Μετώπου υπερβαίνει ακόμα και τις πιο απαισιόδοξες προβλέψεις. Για να δανειστούμε τον εύστοχο τίτλο ενός πρόσφατου κύριου άρθρου του ειδησιογραφικού ιστότοπου Mediapart, βρισκόμαστε «Πέντε λεπτά πριν τα μεσάνυχτα».

2 Η ακροδεξιά χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία. Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα που εκτείνεται από αμιγώς νεοναζιστικά κόμματα όπως η Χρυσή Αυγή, μέχρι αστικές δυνάμεις πλήρως ενσωματωμένες στο θεσμικό πολιτικό παιχνίδι, όπως το ελβετικό UDC. Κοινά τους χαρακτηρηστικά ο σοβινιστικός εθνικισμός, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, το μίσος για τους μετανάστες —και ειδικότερα τους «μη Ευρωπαίους»— και τους Ρομά (τον πρώτο ίσως λαό στην Ευρώπη που είναι... μόνο ευρωπαϊκός), η ισλαμοφοβία, ο αντικομμουνισμός. Σε αυτά μπορούμε να προσθέσουμε, σε πολλές περιπτώσεις, τον αντισημιτισμό, την ομοφοβία, τον μισογυνισμό, τον αυταρχισμό, την περιφρόνηση της δημοκρατίας, την ευρωφοβία. Σε άλλα ζητήματα —όπως λ.χ. ο νεοφιλελευθερισμός ή ο κοσμικός χαρακτήρας του κράτους—, το ρεύμα αυτό εμφανίζεται πιο διχασμένο.

3 Θα ήταν σφάλμα να πιστέψει κανείς ότι οι φασισμός και ο αντιφασισμός αποτελούν φαινόμενα του παρελθόντος. Στις μέρες μας, βέβαια, δεν συναντάμε μαζικά φασιστικά κόμματα όπως το γερμανικό NSDAP της δεκαετίας του 1930, αλλά ήδη εκείνη την εποχή ο φασισμός δεν εξαντλούνταν σε ένα και μόνο μοντέλο: ο φρανκισμός στην Ισπανία και ο σαλαζαρισμός στην Πορτογαλία διέφεραν από τον ιταλικό φασισμό ή τον γερμανικό ναζισμό. Σήμερα, μια σημαντική μερίδα της ευρωπαϊκής ακροδεξιάς ακολουθεί το φασιστικό ή/και νεοναζιστικό πρότυπο: είναι οι περιπτώσεις της Χρυσής Αυγής και του ουγγρικού Jobbik, των ουκρανικών Svoboda και Pravyi Sektor κ.λπ. Αλλά το ίδιο ισχύει, καίτοι υπό άλλη μορφή, για το γαλλικό Εθνικό Μέτωπο, το αυστριακό FPÖ, το βελγικό Vlaams Belang κ.ά., τα ιδρυτικά στελέχη των οποίων διατηρούσαν στενούς δεσμούς με τον ιστορικό φασισμό και τις δυνάμεις που συνεργάστηκαν με το Γ' Ράιχ. Σε άλλες χώρες (Ολλανδία, Ελβετία, Αγγλία, Δανία), τα κόμματα της ακροδεξιάς δεν έχουν αναγκαστικά φασιστικές καταβολές αλλά συμμαχούν τον ίδιο ρατσισμό και ισλαμοφοβία. Ένα από τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται κατά κόρον, προκειμένου να πείσουν ότι η άκρα δεξιά έχει αλλάξει και ουδεμία σχέση έχει πλέον με τον φασισμό, είναι η αποδοχή εκ μέρους της της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και των εκλογών ως μέσου ανέλιξης στην εξουσία. Ας θυμηθούμε, ωστόσο, ότι ο Αδόλφος Χίτλερ χρίστηκε καγκελάριος με τη νόμιμη ψήφο του γερμανικού κοινοβουλίου, και ότι ο στρατηγός Πεταίν εκλέχθηκε επικεφαλής της κυβέρνησης από το γαλλικό κοινοβούλιο. Αν το Εθνικό Μέτωπο ανερχόταν τελικά στην εξουσία μέσω εκλογών —υπόθεση που, δυστυχώς, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε— τι θα απέμενε άραγε από τη δημοκρατία στη Γαλλία;

4 Αν εξαιρέσουμε την Ελλάδα, η οικονομική κρίση που μαστιάζει την Ευρώπη από το 2008 ευνόησε πολύ περισσότερο την άκρα δεξιά απ' ό,τι τη ριζοσπαστική αριστερά. Η σημερινή άκρα δεξιά επώφεληθηκε βέβαια από την κρίση, αλλά η κρίση δεν τα εξηγεί όλα: στην Ισπανία και την Πορτογαλία, δυο χώρες που υπέφεραν περισσότερο από την κρίση, η άκρα δεξιά παραμένει περιθωριακή. Και στην Ελλάδα ακόμα, που η Χρυσή Αυγή γνώρισε μια εντυπωσιακή πρόοδο, παραμένει παρ' όλα αυτά πολύ πίσω από τον ΣΥΡΙΖΑ. Την ίδια στιγμή, σε χώρες που έμειναν ανέπαφες από την κρίση, όπως η Ελβετία και η Αυστρία, η ρατσιστική ακροδεξιά ξεπερνά το 20%. Επομένως, θα πρέπει να αποφεύγουμε τις οικονομικιστικές ερμηνείες που συχνά προτείνει η αριστερά.

5 Ιστορικοί παράγοντες παίζουν αναμφισβήτητη σημαντικό ρόλο: μια παλαιά και ευρύτατα διαδεδομένη παράδοση αντισημιτισμού σε κάποιες χώρες, η διατήρηση πολιτικών ρευμάτων που κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συνεργάστηκαν με τους ναζί σε κάποιες άλλες ή μια αποικιοκρατική κουλτούρα που εξακολουθεί να διαποτίζει στάσεις και συμπεριφορές πολλά χρόνια μετά την αποαποικιοποίηση —όχι μόνο στις παλαιά ποτέ Αυτοκρατορίες αλλά σχεδόν στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών. Όλοι αυτοί οι παράγοντες είναι ιδιαίτερα παρόντες στη Γαλλία και μπορούν να εξηγήσουν την επιτυχία του λεπενισμού.

6 Η έννοια «λαϊκισμός» που χρησιμοποιείται από κάποιους πολιτολόγους, τα ΜΜΕ αλλά και ένα κομμάτι της αριστεράς, αποτυγχάνει πλήρως να περιγράψει το εν λόγω φαινόμενο: αντίθετα, επιτείνει τη σύγχυση. Αν στη Λατινική Αμερική των δεκαετιών 1930-1960 ο όρος παρέπεμπε σε κάτι λίγο-πολύ συγκεκριμένο (στον λαϊκισμό του Βάργκα, τον περονισμό κ.λπ.), η χρήση που του επιφυλάσσεται στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990 και εξής είναι ολόενα και περισσότερο αόριστη και ασαφής. Ο λαϊκισμός ορίζεται ως «μια πολιτική θέση που παίρνει το μέρος του λαού ενάντια στις ελίτ», κάτι όμως που μπορεί να ισχύει σχεδόν για κάθε πολιτικό κίνημα ή κόμμα. Με το να αποδίδεται στα κόμματα της ακροδεξιάς αυτή η «ψευδοέννοια» καταλήγει —εκούσια ή ακούσια— να τα νομιμοποιεί, να τα καθιστά πιο αποδεκτά, αν

όχι συμπαθή (ποιος δεν είναι υπέρ του λαού και εναντίον των ελίτ;), αποκρύπτοντας επιμελώς τους πραγματικά επίμαχους όρους: ρατσισμός, ξενοφοβία, φασισμός, ακροδεξιά. Στον «λαϊκισμό» καταφεύγουν και οι ιδεολόγοι του νεοφιλελευθερισμού για να εξομοιώσουν τεχνηέντως την ακροδεξιά με τη ριζοσπαστική αριστερά, μετατρέποντάς τις σε «δεξιό λαϊκισμό» και «αριστερό λαϊκισμό», απλά και μόνο επειδή εναντιώνονται στις φιλελεύθερες πολιτικές, στην «Ευρώπη» κ.λπ.

7 Πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, η αριστερά υποτίμησε σοβαρά τον κίνδυνο. Δεν είδε το κύμα της φαιάς πανούκλας να ανέρχεται και, επομένως, δεν θεώρησε αναγκαίο να αναλάβει έγκαιρα την πρωτοβουλία μιας αντιφασιστικής κινητοποίησης. Για ορισμένα ρεύματα της αριστεράς, που θεωρούν ότι η άκρα δεξιά δεν αποτελεί παρά ένα υποπροϊόν της κρίσης και της ανεργίας, πρέπει να καταπολεμηθούν πρώτα αυτά τα αίτια, και όχι το ίδιο το φασιστικό φαινόμενο. Αυτή η τυπικά οικονομιστική λογική άφησε την αριστερά αμήχανη και αποπλισμένη απέναντι στη ρατσιστική, ξενοφοβική και εθνικιστική ιδεολογική επίθεση της ακροδεξιάς.

8 Καμιά κοινωνική ομάδα δεν έχει ανοσία στη φαιά πανούκλα. Οι ιδέες της ακροδεξιάς, και ειδικότερα ο ρατσισμός, έχουν προσβάλει μεγάλο μέρος όχι μόνο των μικροαστικών στρωμάτων και των ανέργων, αλλά και της εργατικής τάξης και της νεολαίας. Η περίπτωση της Γαλλίας το καταμαρτυρά με τον πιο εντυπωσιακό τρόπο. Αυτές οι ιδέες δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα της μετανάστευσης: τα ποσοστά του Εθνικού Μετώπου, λ.χ., είναι ιδιαίτερα υψηλά σε αγροτικές περιοχές που δεν έχουν δει ποτέ μετανάστη. Οι Ρομά μετανάστες δε, που πρόσφατα βρέθηκαν στο στόχαστρο ενός εντυπωσιακού κύματος ρατσιστικής υστερίας —με την ενεργή συμμετοχή του «σοσιαλιστή» υπουργού Εσωτερικών Μανουέλ Βαλς— δεν υπερβαίνουν τους 20.000 στο σύνολο της γαλλικής επικράτειας.

9 Μια άλλη κλασική «ανάλυση» της αριστεράς για το φασισμό επιμένει να τον εξηγεί σαν ένα εργαλείο που χρησιμοποιεί το μεγάλο κεφάλαιο για να συντρίψει την επανάσταση και το εργατικό κίνημα. Δεδομένου όμως ότι σήμερα το εργατικό κίνημα είναι ιδιαίτερα αποδυναμωμένο και ο κίνδυνος της επανάστασης ανύπαρκτος, το μεγάλο κεφάλαιο δεν έχει συμφέρον να υποστηρίξει τα κινήματα της ακροδεξιάς και, ως εκ τούτου, η απειλή της φαιάς πανούκλας δεν υφίσταται. Πρόκειται για μια ακόμα οικονομιστική θεώρηση που δεν λαμβάνει υπόψη της την αυτονομία των πολιτικών φαινομένων και φαίνεται να αγνοεί ότι το μεγάλο κεφάλαιο μπορεί να προσαρμόζεται χωρίς κανένα ενδοιασμό σε κάθε λογής πολιτικά καθεστώτα.

10 Δεν υπάρχει μαγική συνταγή για την καταπολέμηση της άκρας δεξιάς. Χρειάζεται να αντλήσουμε έμπνευση, διατηρώντας πάντα μια κριτική απόσταση, από τις αντιφασιστικές παραδόσεις του παρελθόντος, αλλά πρέπει να μάθουμε και να καινοτομούμε, προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τις νέες όψεις του φαινομένου. Θα πρέπει να μάθουμε να συνδυάζουμε τις τοπικές πρωτοβουλίες με ενωτικά κοινωνικο-πολιτικά και πολιτιστικά κινήματα με στέρεες βάσεις, συντονισμό και οργάνωση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ενότητα είναι δυνατή, συγκυριακά, με όλο το φάσμα των «δημοκρατικών δυνάμεων», αλλά ένα οργανωμένο αντιφασιστικό κίνημα δεν θα είναι αποτελεσματικό και αξιόπιστο παρά μόνο αν πηγάζει από τις δυνάμεις που τοποθετούνται εκτός του κυρίαρχου μπλοκ της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης. Ο αγώνας ενάντια στον ρατσισμό και η αλληλεγγύη με τα θύματά του αποτελούν συστατικά στοιχεία μιας τέτοιας αντίστασης.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΠΑΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ